

Debatt:

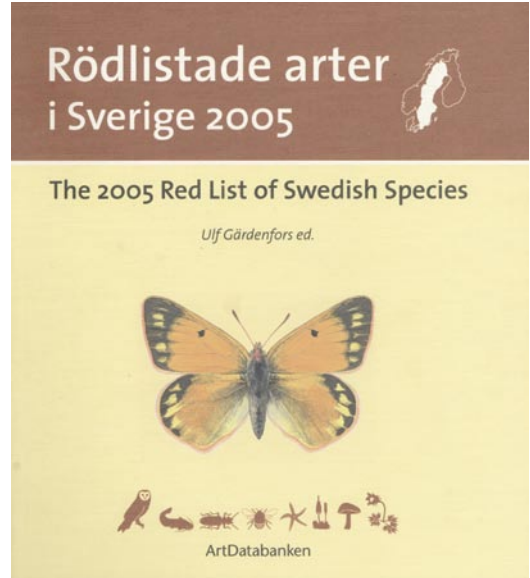
Nya rödlistan – många minskande vedinsekter är borttagna

Rödlistning av våra arter torde vara ett av dagens viktigaste naturvårdsinstrument när det gäller att prioritera skydd och skötsel av värdefulla områden. Med viss bestörtning tog jag del av den nya rödlistan (Gärdenfors 2005). Många arter som jag känner som snabbt försvinnande i deras norra utbredningsområde (pga. skogsbruk) fanns inte ens med som missgynnade. Många av våra bästa indikatorarter för skyddsvärd skog bland vedinsekterna är idag bortplockade.

Jag kan förstå att man kan ha olika syn på enstaka arters placering i rödlistan, men här verkar en återkommande ”nedklassning” ha gjorts av många naturvårdsintressanta arter, kanske särskilt de vars utbredning sträcker sig upp i norra Sverige. Enligt Gärdenfors (2005) beror en ändrad klassificering till stor del på ett bättre kunskapsunderlag (dvs. fler rapporter), samt en ändrad tillämpning av kriterierna. Sålunda klassificeras en art nu som missgynnad om den t.ex. uppvisar minst en 15% minskning på tio år. Motsvarande riktvärde för år 2000 var 10 år. För de flesta arterna finns förstas ej regelrätta populationssiffror utan istället används förändringar i antalet rapporterade fynd.

Först några artexempel för att visa vad jag menar (samtliga var klassade som missgynnade och är nu ej rödlistade). Jättesvampmalen *Scardia boletella* är lokal i södra Sverige och starkt beroende av kontinuitet (Fritz 2004). I norra delen av utbredningsområdet (Värmland, Dalarna och Hälsingland) är den snabbt utdöende. Vid återbesök på tidigare rika lokaler i norra Dalarna och Hälsingland (inventerade 1987-1990 samt under 2000-talet) (Wikars & Ås 1991, Wikars opubl.) är färskna gnag nästan omöjliga att återfinna. Möjliga livskraftiga populationer finns i landets största fragment av lövbrännor, naturreservaten Gåsberget i Dalarna och Brassberget i Hälsingland. Arten är mycket lätt att inventera genom långlivade och helt unika gnagspår. Antalet fynd av denna art torde ha ökat 100-falt de senaste tio åren, samtidigt med den drastiska minskningen i norra Sverige.

Detsamma gäller fynd av den gröna aspvedbocken *Saperda perforata*. Denna har varit ut-

bredd i hela den nordliga halvan av Sverige. För denna art har det hittats gamla gnagspår i aspar som dödats med herbicider på 1970 och 1980-talet, medan inga nya fynd gjorts det senaste decenniet trots intensivt eftersök i samma områden (E. Sahlin, SLU, Uppsala, muntl.). Fynd norr om Dalälven torde saknas det senaste decenniet. Här är det tveksamt ens om de allra största lövområdena hyser arten idag. Överhuvudtaget är arter knutna till äldre lövskog mycket hårt trängda i norra Sverige. I södra Sverige (särskilt Kalmar, Södermanlands och Upplands län) finns arten i regioner med ett försvårat skogsbruk främst centrerat runt hållmarker. Här är populationerna troligen långsiktigt livskraftiga så länge skogsbruket visar tillräcklig naturvårdshänsyn.

Ett tredje exempel är violettbandad knäppare *Harminius undulatus*, en fortfarande vitt utbredd art i norra halvan av Sverige. Den är dock snabbt minskande, och sedan länge ytterst lokal i södra Sverige (Nilsson & Baranowski 1996). Ny forskning vid SLU visar att den håller på att försvinna från det brukade landskapet (M. Schroeder, SLU, Uppsala m.fl. manus). Allteftersom skogen omvandlas av industriskogsbruket trängs denna art

undan från all normalt skött skogsmark. Kvar blir den möjligen i större reservat. Arten är lättinventerad genom att larverna är lättigenkända och återfinns under lös bark. Minskningen i utbredning och populationsstorlek torde vara stor. Hur stor är omöjligt att säga.

Detta var bara några exempel. Betydligt fler arter kan tas upp. Att ta bort dessa minskande arter borde vara felaktigt enligt rödlistans kriterier. Anledningen till bedömningen 2005 är kanske att man blint sett till antalet kända lokaler, som förstås ökat markant pga. ett ökat intresse att registrera dessa arter genom att de just varit rödlistade? Inventeringsinsatsen i skyddsvärda skogsbestånd har varit mycket stor det senaste decenniet. Halvt på skämt har jag hört naturvårdare säga att de inte vågar rapportera fynd av arter pga. att detta ska leda till en nedklassning på rödlistan. En bättre värdering av dagens och tidigare inventeringsinsatser måste göras för att trender i antal fynd ska kunna utgöra basis för bedömningar.

De här beskrivna problemen pekar även på ett mycket stort behov av en regional klassning (se även Jonsell 2005). Hoten mot arterna skiljer sig markant i södra och norra Sverige. Den nationella rödlistan är ett trubbigt instrument för naturvårdarbete på t.ex. länsnivå (vilket är på den nivå de viktigaste åtgärderna sker). Målet bör vara att alla arter ska bibehålla sina naturliga utbredningsområden. Varje län (eller en grupp av län) borde utarbeta en användbar regional rödlista. I södra delen av landet torde många hotade skogsarter

faktiskt öka genom mer livsmiljö. Här finns även mer gynnsamma impediment för vedinsekter i form av håll- och blockmarker. Dessa torde i många fall kunna hysa långsiktigt livskraftiga populationer. I norra halvan minskar skogsbruket fortfarande mängden värdefull skogsmiljö i rask takt.

Även exempel på motsatsen finns. Redan idag har vi många barrskogsarter som har utdöendebenägna reliktpopulationer i södra delen av landet, men fortfarande är vitt spridda i norra Sverige till följd av en senare, men snart slutförd, landskapsomvandling i norr.

Litteratur

- Fritz, Ö. 2004. Jättesvampmal *Scardia boletella* i Halland – betydelsen av isolering, habitatareal och beståndshistorik. – Ent. Tidskr. 125: 147-160.
- Gärdenfors, U. (red.) 2000. Rödlistade arter i Sverige. – Artdatabanken, SLU, Uppsala.
- Gärdenfors, U. (red.) 2005. Rödlistade arter i Sverige. – Artdatabanken, SLU, Uppsala.
- Jonsell, M. 2005. Ny rödlista 2005: Påverkas rangordningen av lokaler då man räknar rödlistade vedlevande skalbaggsarter i gammelträd? – Ent. Tidskr. 126: 137-142.
- Nilsson, S. G. & Baranowski, R. 1996. Förändringar i utbredning av den boreala skogens vedlevande knäppare. – Ent. Tidskr. 117: 87-101.
- Wikars, L-O. & Ås, S. 1991. Hotade vedinsekter i fem lövbrännor i norra Hälsingland. – Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Gävle. Rapport 1991:7.

Lars-Ove Wikars

Rödlistan, vad den är och inte är – replik till Lars-Ove Wikars

Låt oss börja med att säga att vi välkomnar Lars-Ove Wikars synpunkter och ser fram emot en livlig debatt med fler inlägg från både amatörer och naturvårdsinriktade forskare som Lars-Ove. Det är viktigt att vi håller denna process levande även inför kommande revisioner.

Delvis tror vi att Lars-Oves reaktion grundar sig på en önskan om att rödlistan skall vara något annat än den är. I naturvärden finns ett stort behov av indikatorarter – arter som med stor precision pekar ut värdefulla naturområden. Listor över indikatorarter kan naturligtvis inte befinna sig i konstant förändring, och de kan (och bör) vara anpassade efter regionala skillnader i artstock och habitatkrav. Rödlistan å andra sidan är en prognos över arters nationella utdöenderisk

baserat på den information som finns tillgänglig vid bedömningstillfället. När Lars-Ove skriver ”många av våra bästa indikatorarter är idag bortplockade från rödlistan” så har han förvisso rätt, men rödlistan är inte en lista över indikatorarter. Om rödlistan används för andra syften än som en prognos över utdöenderisker – t.ex. för att bedöma naturvärden uttryckt som antalet rödlistade arter i ett visst område – kan vi inte förvänta oss att den skall fungera perfekt (exemplifierat i Jonsell 2005). Dessutom finns det ett inneboende glapp mellan rödlistan och t.ex. Rio-konventionen om biologisk mångfald. Lars-Ove sätter fingret på detta och påpekar mycket riktigt att ”målet bör vara att alla arter skall bibehålla sina naturliga utbredningsområden”. Där räcker

rödlistan inte till, eftersom rödlistningen endast tar ställning till om en art riskerar att försvinna från landet som helhet.

Vi måste alltså vara medvetna om att rödlistan inte ger oss alla argument vi behöver för att säkra biodiversiteten i landet. Vi tror inte att regionala rödlistor är det bästa alternativet – de kriterier som vi använder vid den nationella rödlistningen kan inte direkt översättas till regionala förhållanden, och det skapar dessutom förvirring om samma art dyker upp med olika status på flera olika listor. Ett mer värdefullt komplement till rödlistan vore snarare listor över indikatorarter eller andra ”naturvårdsintressanta” arter, liknande de som publicerats för mossor, lavar och svampar (Hallingbäck 1991, Hedenäs & Löfroth 1992, Nitare 2000). I en sådan lista kan arter ges olika indikatorvärde i olika miljöer eller geografiska regioner, och därigenom kan listan skraddarsys för sitt ändamål – att fånga upp värdefulla naturmiljöer. Här ligger vi efter på insektssidan, och det finns ett stort arbete att utföra!

Så långt rödlistade arter kontra indikatorarter. Hur är det då med rödlistebedömningen av de arter Lars-Ove tar upp? Vi håller oss här för korthetens skull till ett exempel (grön aspvedbock *Saperda perforata*), men argumenteringen är likartad för de andra två arterna. Alla tre har så stor utbredning, så många aktuella lokaler och så stora populationer att det endast är A-kriteriet (som bygger på populationsminskning) som kan komma ifråga. Vid tillämpningen av A-kriteriet bedöms populationsutvecklingen under ett tidsfönster som för flertalet insekter omfattar 10 år. Exempelvis klassificeras en art som *Sårbar* (VU) om populationen minskar med mer än 30% under ett sådant tidsfönster. I den svenska tillämpningen av IUCN:s rödlistningskriterier har vi som riktvärde satt motsvarande tröskelvärde för *Missgynnad* (NT) till 15 % minskning, en art som minskar med 10 % uppfyller sålunda inte kriterierna för att rödlistas enligt A-kriteriet, trots att en 10-procentig minskning under en tioårsperiod kan tyckas vara betydande. Kriteriet tar heller inte hänsyn till historiska minskningar. Om en art med stor utbredning försvinner från ett område faller området så att säga bort ur den fortsatta bedömningen så snart det försvunnit ur tidsfönstret. Vi kan inte rödlista vargen utifrån att den på 1800-talet fanns över hela landet, utan måste utgå ifrån det nuvarande utbredningsområdet och hur den klarar sig där. Detta hänger samman med

att man vid varje tidpunkt försöker bedöma den framtida utdöenderisken. En art som fortsätter att minska en längre tid kommer dock så småningom att uppfylla något av de andra kriterierna (B, C, D eller E), även om minskningstakten inte är så snabb att A-kriteriet uppfylls. Vargen är som bekant *Akut hotad* (CR) enligt D-kriteriet (liten population).

Att *Saperda perforata* klarar sig dåligt i den skötta skogen håller vi med Lars-Ove om. Vi har dock gjort bedömningen att den samlade populationsminskningen i hela Sverige inte uppgått till 15 % under den senaste 10-årsperioden och heller inte förväntas göra det inom den kommande 10-årsperioden. Det är viktigt att framhålla att vår bedömning av minskningen inte enbart baseras på antalet rapporterade fynd. Det skulle som Lars-Ove påpekar kunna leda till helt felaktiga skattningar för arter som eftersökts intensivt under senare år. Det är alltså inte så att nya fynd automatiskt leder till att en art bedöms som mindre hotad. Ökad kunskap kan rentav leda till att vi förstärker att en art är mer specialiserad – och därmed mer hotad – än vad vi tidigare trott. I vår skattning av minskningstakten för *Saperda perforata* har vi utgått ifrån en bedömning av hur artens substrat och livsmiljö minskat i kvalitet och utbredning. Att minskningen inte når upp till 15% beror inte på antalet nyrapporterade fynd utan på att arten, som Lars-Ove mycket riktigt påpekar, lever kvar på impediment i Sydsvrige. Att arten har försvunnit från stora delar av Norrland är riktigt, men större delen av denna minskning är inte tillgänglig för bedömning under A-kriteriets 10-åriga tidsfönster. Samtidigt gäller att minskningen ännu inte har nått så långt att arten kan rödlistas under något av de andra kriterierna; t.ex. är utbredningsområdet och antalet aktuella lokaler ännu så stort att arten inte uppfyller tröskelvärdena för *Missgynnad* enligt B-kriteriet. Av dessa skäl måste arten klassificeras som *Livskraftig* (LC). Det innebär *inte* att den inte minskar, och det innebär *inte* att den saknar värde som indikatorart för skyddsvärd skog.

Man kan känna en vanmakt över att storskalig biotopförstörelse fortsätter inom skogsbruket, samtidigt som bevisbördan helt vilar på naturvården. Skogsnäringen behöver inte bevisa att arter kan leva kvar i produktionsskogarna, det är naturvårdarna som måste bevisa att de försvinner. Men nu är systemet uppbyggt på det sättet, och för att naturvården skall behålla sin trovärdighet är det oerhört viktigt

att vi i naturvårdsdebatten håller oss till det vi kan styrka. När det gäller *Saperda perforata* och dess status håller vi inte med om att ”fynd norr om Dalälven torde saknas det senaste decenniet”. Enbart i Norrbotten är arten påträffad på flera lokaler under den senaste 10-perioden (Stig Lundberg, muntligen). I det mellanliggande området är aspfauan mycket bristfälligt undersökt under senare år och även om aktuella fynd saknas är det sannolikt att arten ännu finns kvar t.ex. i Västerbotten (Roger Pettersson, muntligen).

Tack vare ett förbättrat faktaunderlag har vi i och med denna revision av rödlistan kunnat förankra rödlistningen bättre i de internationella kriterierna. I den processen har arter fallit bort, men det skall vi inte se som en devalvering av rödlistan, tvärtom. Se det som att de arter som finns kvar är starkare underbyggda, vilket torde öka rödlistans – och därmed långsiktigt även naturvårdens – trovärdighet. När det gäller bedömningen av enskilda arter så är detta en pågående process och vi är tacksamma för synpunkter. Om den negativa trenden för *Saperda perforata* och andra arter fortsätter finns risk att de vid kommande revisioner uppfyller något av kriterierna för att rödlistas, och då kommer de med. Vi hoppas att det är en utmaning för Lars-

Ove och alla andra som jobbar med faunistik och naturvårdsorienterad forskning att se till att vi inför nästa rödlistningsomgång har ett ännu bättre underlag att stå på. Idealiskt vore om vi för alla våra arter – inte bara de nu rödlistade – hade tillgång till ett datalagt fyndmaterial som gjorde det möjligt att spåra ändringar i utbredning och frekvens över tiden. Det fordrar dock ett enormt kunskapsinsamlade och ett engagemang från alla landets entomologer. På ArtDatabanken funderar vi just som bäst hur vi skall kunna göra detta till verklighet. Vi står alla inför en spännande utmaning!

Referenser

- Hedenäs, L. & Löfroth, M. 1992. Mossor som indikerar särskilt skyddsvärda våtmarksbiotoper. – Svensk Bot. Tidskr. 86: 375-389.
- Hallingbäck, T. 1991. Mossor som indikerar skyddsvärd skog. – Svensk Bot. Tidskr. 85: 321-322.
- Jonsell, M. 2005. Ny rödlista 2005: Påverkas rangordningen av lokaler då man räknar rödlistade vedlevande skalbaggsarter i gammelträd? – Ent. Tidskr. 126: 137-142.
- Nitare, J. 2000. Signalarter. – Skogsstyrelsens förlag, Jönköping.

Håkan Ljungberg & Ulf Gärdenfors
ArtDatabanken

Ytterligare kunskap om utbredningen för bibagge *Apalus bimaculatus* (Coleoptera, Meloidae) i Sverige.

[Further information on the distribution of *Apalus bimaculatus* (Coleoptera, Meloidae) in Sweden.]

NIKLAS LÖNNELL

Förra hösten publicerades en artikel om bibaggen *Apalus bimaculatus* (Lönnell & Edelsjö 2004). Att de första soliga vårdagarna ge sig ut att leta bibaggar har blivit populärt, vilket visas av att många nya fynd har gjorts. Därför kändes det angeläget att publicera en ny karta för arten för att komplettera utbredningsbilden och visa vilken effekt det stora intresset haft på kunskapsläget och uppmuntra till nya eftersök. De många nyfynden gjordes trots att säsongen var något vinkelklipp då vädret på helgerna, åtminstone i delar av södra Sverige, inte var helt optimalt.

Nya landskapsfynd är alltid något speciellt och två sådana gjordes för bibaggen. Johnny Lindquist hittade arten som ny för Västergötland i Göteborgstrakten (Lindquist 2005). Niklas Lönnell hittade den senare på ytterligare två lokaler i mellersta Västergötland. Det andra landskapsfyndet var Gästrikland där arten hittades i södra delen. Den eftersöktes däremot förgäves i norra Gästrikland och södra Hälsingland av Jan Edelsjö, Håkan Ljungberg och Niklas Lönnell.

I nordvästra delen av utbredningsområdet har det tillkommit många nya lokaler. Sven-Åke